

Artsen zonder Grenzen
Jaarverslag 2017

'Soms vreesde ik voor mijn leven als ik erop uit ging om gewonden te helpen. Maar dan dacht ik: Als ik niet ga, sterft er iemand. Ik ben arts. Dit is mijn plicht.'

Wassim (naam gefingeerd)
Arts in Irak

Arts Ken en zijn collega Lili ontfermen zich over Ilham. Het meisje raakte ernstig gewond door een *booby trap* die ontplofte in het huis waar ze was. Irak, 2017.

Voorwoord

Kiezen voor de slachtoffers

Zover het oog reikte, zag ik plastic huisjes op zanderige heuvels staan. 671.000 Rohingya-vluchtelingen hadden hier, in het zuidoostelijkste puntje van Bangladesh, hun toevlucht gezocht. In ieder huisje van twee bij twee meter woonde een familie, vaak zes mensen of meer.

In één van die onderkomens sprak ik een grootmoeder. Met een holle blik in haar ogen vertelde ze over Myanmar: hoe jarenlang stukken land waren afgenomen, hoe daarna haar kippen en geiten volgden en hoe tenslotte haar dochter werd verkracht. De familie was met de laatste bezittingen naar Bangladesh gevlucht en ook die werden bij een checkpoint nog afgenomen....

Middenin dat kamp besepte ik wederom: dit is waar Artsen zonder Grenzen voor staat. Mensen die als gevolg van oorlogen, rampen of epidemieën op een afgrijselijke manier tussen wal en schip vallen, laten zien dat wij opkomen voor hun bestaansrecht als mens. Met medische zorg én medemenselijkheid.

Daarbij telt voor ons alleen de medische en humanitaire noodsituatie. We laten ons niet leiden door politieke, religieuze of etnische overwegingen. En als medische hulp alléén niet voldoende is, vragen we aandacht voor het schrijnende humanitair onrecht dat we zien.

Middellandse Zee

Een voorbeeld daarvan is de voortslepende vluchtelingen- en migratiecrisis op en rond de Middellandse Zee. Met lede ogen zagen we hoe die crisis zich in 2017 verdiepte. Onze samenwerking met hulporganisatie SOS MEDITERRANEE ging dan ook door. Samen redden we 15.078 mensen. Onze hulpverlening leidde tot felle reacties, maar tegelijkertijd ontvingen we ook veel bemoedigende respons.

Libië

In de chaotische anarchie van Libië boden onze teams hulp in de overvolle detentiecentra voor migranten en vluchtelingen. Begin december verbeterden de omstandigheden geleidelijk, toen er terugkeerprogramma's naar West-Afrika op gang kwamen. De vraag blijft of die terugkeer altijd vrijwillig is.

Onze teams zien in Libië nog dagelijks de lichamelijke en geestelijke gevolgen van de Europese migratiepolitiek. Dit lijden zal doorgaan zolang er geen veilige, legale routes voor vluchtelingen komen en er geen eenduidig Europees migratiebeleid wordt ingevoerd. Onze teams zullen zo lang als nodig en mogelijk is, aanwezig blijven om hulp te bieden en wanbeleid aan de kaak te stellen.

Rohingya's

Een andere crisis die ons in 2017 met afgrijzen vervulde, was de vervolging van de Rohingya-minderheid in Myanmar. Vanaf 25 augustus werden 671.000* Rohingya's op uiterst gewelddadige wijze naar Bangladesh verdreven. We boden medische zorg en de eerste psychische opvang, en zorgden voor schoon drinkwater en latrines. Verpleegkundige Kate White (zie pagina 9) was een van onze hulpverleners ter plaatse en beschreef de hartverscheurende situatie die ze aantrof.

Uit gesprekken met de vluchtelingen bleek dat er een nog veel grotere tragedie schuilging achter wat we in Bangladesh zagen. Dankzij grondig onderzoekswerk van onze humanitair specialisten konden we uiteindelijk een verbijsterende conclusie trekken: tussen 25 augustus en 24 september 2017 werden in Myanmar ruim 6.700 Rohingya vermoord. Onder hen waren 730 kinderen jonger dan 5 jaar.

Jemen en Syrië

Ook in Jemen en Syrië konden wij vorig jaar levensreddend werk doen, op plaatsen waar andere hulp vaak (nog) niet aanwezig was. Meer daarover in de verhalen van onze noodhulpcoördinatoren Craig Kenzie (pagina 10) en Djoen Besselink (pagina 11).

#NotATarget

Als ziekenhuizen en klinieken doelwit worden, houdt alle hulp op. In de Conventies van Genève is vastgelegd dat medische zorg onschendbaar is. Toch blijkt steeds weer dat die onschendbaarheid bij lange na niet gegarandeerd is. Om een vuist te maken voor de veiligheid van onze patiënten en onze teams, lanceerden we in 2017 de petitie #NotATarget. 25.375 mensen tekenden onze oproep, onder wie ook veel collega's uit de medische sector. Op 6 maart 2018 overhandigden we de petitie aan minister Kaag voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. We riepen via haar de Nederlandse regering op in de Veiligheidsraad veilige medische zorg in conflictgebieden te verdedigen.

*Bron: Internationale Organisatie voor Migratie, 15 februari 2018

© Paula Bronstein/Getty Images

Onafhankelijk

Uit onze keuze vóór de slachtoffers van de meest extreme humanitaire crises, volgt een specifieke rol voor Artsen zonder Grenzen. Wij kunnen deze rol alleen vervullen, dankzij donateurs die ons in staat stellen onafhankelijk te werken. Uw steun maakt het mogelijk de meest kwetsbare mensen bij te staan met medische zorg en een luisterend oor. Wij zijn u hiervoor heel erg dankbaar.

Ik voel me bevoorrecht onderdeel te zijn van deze gezamenlijke inspanning van medewerkers én donateurs. Het inspireert me en geeft me hoop dat er mensen zijn die bewust kiezen voor medemenselijkheid en niet aarzelen die keuze om te zetten in concrete actie.

Nelke Manders

Directeur Artsen zonder Grenzen

↑ **Moeders wachten met hun kinderen in de kliniek van Artsen zonder Grenzen in Kutapalong, Bangladesh, oktober 2017.**

Veilige omgeving

Terwijl we volop aan het werk zijn in de noodsituaties van 2018, roepen ook andere zaken om aandacht. In februari dit jaar kwamen verontrustende berichten over misdragingen binnen hulporganisaties naar buiten. Ook wij betreuren deze feiten. Wij doen er alles aan om een veilige omgeving te creëren: voor onze patiënten, voor onze medewerkers en alle mensen met wie we in contact komen in onze projecten en kantoren. Maar helaas is ook Artsen zonder Grenzen niet immuun voor onacceptabel gedrag. Als er incidenten worden gerapporteerd, volgen we die op. Maar we nemen vooral alle mogelijke maatregelen om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. (zie www.artsenzondergrenzen.nl/een-veilige-omgeving)

© Musa Yahya/AzG

MEDISCHE RESULTATEN 2017

3.291.142	Medische consulten
119.110	Opgenomen patiënten
564.799.713	Liter schoon water geleverd
1.002.172	Malariapatiënten behandeld
15.178	Grote chirurgische ingrepen
75.032	Bevallingen begeleid
74.847	Kinderen behandeld voor ondervoeding
63.433	Patiënten psychosociale hulp geboden
63.174	Kinderen gevaccineerd tegen mazelen
1.078	Patiënten behandeld voor multiresistente tuberculose
15.078	Aantal mensen gered op de Middellandse Zee*

* in samenwerking met SOS MEDITERRANEE

© Sara Cretia/AzG

Resultaten 2017 Mede dankzij u!

Mede dankzij uw steun kon Artsen zonder Grenzen in 2017 medische hulp bieden in bijna dertig landen en gebieden overal ter wereld. We noemen een aantal van de resultaten die we in 2017 wisten te bereiken.

© Vincenzo Livieri

© Mohammad Grammam

SUPPORT

454.214	Donateurs (op 31 december 2017)
91.906	Volgers social mediakanalen (op 31 december 2017)
65.000	Aantal website-bezoeken per maand
25.375	Ondertekenaars petitie #NotATarget*
€ 479.211	Giften uit acties door derden

*petitie liep van 15 mei 2017 tot 1 maart 2018

© Borja Ruiz Rodriguez

MENSEN

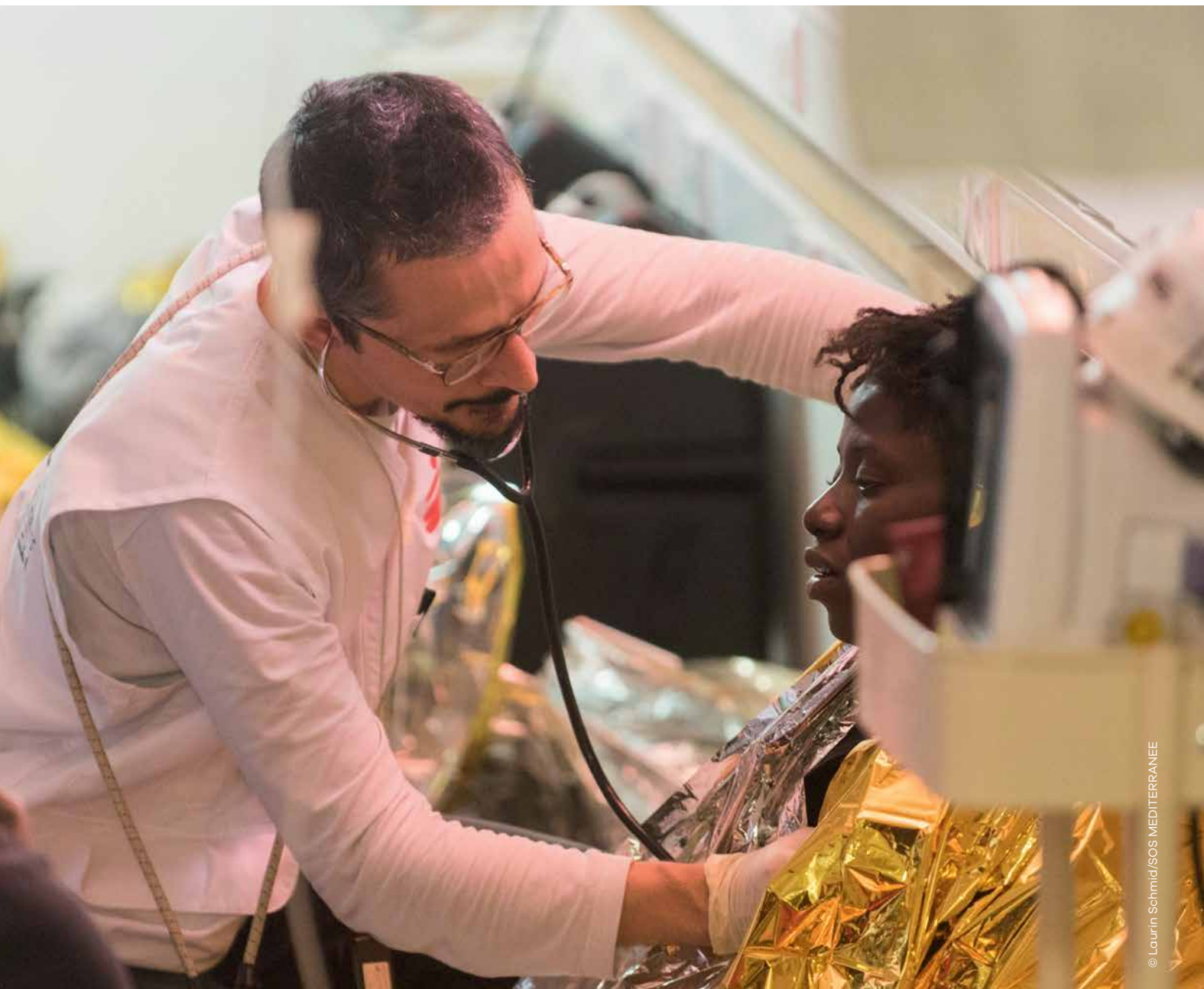
780	uitgezonden medewerkers (fte)
9.879	nationale medewerkers (fte)
306	kantoormedewerkers (fte)

Hartelijk dank!

Ons werk zou onmogelijk zijn zonder uw steun. Zonder de bijdragen van onze donateurs kunnen wij niet werken op de manier waarop wij dat doen: onafhankelijk, ter plaatse en met eigen teams. Namens onze patiënten en medewerkers danken wij u hartelijk voor uw betrokkenheid bij ons werk.

© Abdoulaye Barry

© Laurin Schmid/SOS MEDITERRANEE

Noodhulp 2017

↑ Het medisch team aan boord van de SOS MEDITERRANEE ontfermt zich over een drenkeling. Middellandse Zee, februari 2017.

2017 stond vooral in het teken van hulpverlening in voortdurende humanitaire crises (Jemen, Syrië) en acute noodsituaties die ontstonden toen mensen massaal op de vlucht sloegen voor geweld in hun thuisland (Uganda, Bangladesh).

Rohingya's in Bangladesh Balanceren op de rand van de afgrond

© AP Photo/Bernat Armangue

Kate White, van oorsprong operatieverpleegkundige, komt uit Australië. Als lid van ons noodhulpsteam werkte zij in Syrië, Ethiopië, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Sierra Leone en Guinee (ebola-uitbraak).

← Een Rohingya familie bereikt de grens met Bangladesh nadat ze een zijtak van de Naf rivier zijn overgestoken vanuit Myanmar. Bangladesh, september 2017.

In augustus 2017 begon de systematische verdrijving van ruim 671.000* Rohingya's uit Rakhine, Myanmar, naar Bangladesh. De mensen vluchtten massaal de Teknaf-rivier over, soms wel 3.000 op één dag. Uitgeput en getraumatiseerd kwamen ze aan. Verpleegkundige Kate White ging er direct aan de slag.

De mensen hebben ruim tien dagen gelopen. We zien ernstige uitdroging, verwondingen, kwetsbare kinderen en zwangere vrouwen. We proberen de mensen zoveel mogelijk bij te staan. We stellen hen gerust, zeggen dat we weten wat ze hebben moeten doorstaan en bieden hen een luisterend oor. Dit persoonlijke contact alleen al maakt een enorm verschil.

Verscheurd

We werken samen met andere organisaties om gezinshereniging mogelijk te maken. We zien gezinnen die verscheurd zijn door de dood van familieleden en families die uiteen zijn gevallen omdat ze niet samen konden vluchten. Sommigen weten dat hun familieleden hier ergens zijn. Maar op dit propvolle schiereiland met bij elkaar rond één miljoen mensen is het als zoeken naar een speld in een hooiberg.

Hygiëne

Er blijft altijd een kans dat ziekten uitbreken, maar we hebben zoveel mogelijk gedaan om dat te voorkomen. Zo hebben onze water- en sanitatieteams noodwc's gebouwd, 100 meter diepe waterputten geslagen en handpompen geïnstalleerd. Onze gezondheidswerkers houden bij waar zieke mensen vandaan komen, zodat we kunnen onderzoeken waar de watervoorziening en hygiënische voorzieningen verbeterd moeten worden.

Beschermen

Helaas hebben we al een flink aantal kinderen met een ernstige, gecompliceerde vorm van mazelen gezien. Doordat mensen in Myanmar nauwelijks ingeënt zijn, moeten we al het mogelijke doen om de bevolking te beschermen. Daarom helpen we de Bengaalse regering met het uitvoeren van een massale vaccinatiecampagne voor kinderen van zes maanden tot 15 jaar.

Ondervoeding

Ook zien we steeds meer ernstige acute ondervoeding. Vooral jonge kinderen onder de vijf jaar en zwangere vrouwen zijn kwetsbaar. We geven aanvullende voeding aan zwangere vrouwen zodat ze de nodige extra voedingsstoffen krijgen. Ernstig ondervoede kinderen nemen we op. Als ze eenmaal zijn aangesterkt, zetten we hun

behandeling poliklinisch voort in een van onze posten in het kamp zodat ze weer terug naar hun familie kunnen.

Veerkracht

Voor deze mensen zal de hulp nooit helemaal toereikend zijn en de situatie blijft uiterst precair. Steeds als we vooruitgang boeken, is er een onvermijdelijke stap terug. Toch blijf ik optimistisch. Dit zijn veerkrachtige mensen. Er is hulp en zij trotseren alle tegenslag om weer een leven op te bouwen.

Massale moord

Op basis van onderzoek schat Artsen zonder Grenzen dat tenminste 6.700 Rohingya's in de Myanmarse deelstaat Rakhine tussen 25 augustus en 24 september 2017 zijn vermoord, van wie 730 kinderen jonger dan vijf jaar.

Artsen zonder Grenzen in Bangladesh

Om de vluchtelingenstroom op te vangen, werd onze hulpverlening aan de Rohingya's in Bangladesh direct opgeschaald. Van 25 augustus tot begin december 2017 verleenden meer dan 2.000 medewerkers (inclusief medewerkers van onze zusterorganisaties) medische hulp in ziekenhuizen, klinieken en gezondheidsposten.

*Bron: Internationale Organisatie voor Migratie, 15 februari 2018

Syrië

De lange weg naar Raqqa

Nadat het offensief op Raqqa in oktober 2017 was beëindigd, konden er eindelijk hulpverleners naar de zwaar bevochten stad. Projectcoördinator Craig Kenzie trok met een konvooi de verwoeste stad in en zette met zijn team een eerstehulp post op voor slachtoffers van mijnen en booby traps.

‘Onze eerste rit door Raqqa schokte me diep. Straat na straat lag in puin. De stad telde vroeger ongeveer 200.000 bewoners, nu was hij geheel verlaten, op enkele soldaten bij controleposten na.’

Terugkeer

‘Bij Raqqa hadden we een kliniek opgezet om mensen te behandelen die door de frontlinie wisten te vluchten. Wanneer ze stabiel waren, brachten we hen voor verdere behandeling naar het ziekenhuis in de stad Tal Abyad, waar we de afdeling chirurgie ondersteunen. Kort na het einde van het offensief konden we Raqqa zelf voor het eerst bezoeken. We vonden een oude kliniek die geschikt was om in gebruik te nemen. Terwijl we medewerkers

trainden en wachtten tot het gebouw ontijnd was, kreeg de bevolking voor een aantal wijken ineens toestemming om terug te keren.’

Alarmbellen

‘Onze alarmbellen gingen af, want we wisten dat er veel explosieven in de stad waren. Snel richtten we in een nabijgelegen veilige woning een eerstehulp post in. Met een konvooi van twaalf voertuigen voerden we medische voorraden aan. Het was een zenuwslopende rit, maar gelukkig kwamen we ongedeerd aan. Al na een paar dagen behandelden we gemiddeld zes explosieslachtoffers per dag, in de tweede week waren dat er al elf. Al snel raakte het ziekenhuis in Tal Abyad overvol met patiënten die vaak meerdere operaties en hoogwaardige zorg nodig hadden.’

Zwaargewonde kinderen

‘Mensen vertelden over explosieven die verborgen waren in theepotten, koelkasten, zakken aardappelen, zaklampen, lijken en kinderspeelgoed. Het moeilijkst hadden we het met de kinderen die bij ons binnen werden gebracht. Ik zal nooit de veertienjarige jongen vergeten die te zwaar gewond was om te overleven. Ik bleef bij hem totdat de pijnstillers begonnen te werken. Intussen probeerde ik zijn radeloze vader uit te leggen dat we niets meer konden doen. Hij stierf binnen twintig minuten.’

Craig Kenzie (Canada) was zes jaar werkzaam in de bouwsector voor hij als logistiek medewerker en projectcoördinator aan de slag ging bij Artsen zonder Grenzen. Kenzie werkte eerder voor de organisatie in Zuid-Sudan, Ethiopië en Sierra Leone, tijdens de ebola-interventie.

← **Abu Ziad (36)** raakte gewond toen een mijn ontplofte in de buurt waar hij woont. Hij wordt geopereerd in het ziekenhuis in Tal Abyad. Syrië, november 2017.

Kwetsbaarste familieleden

‘In bijna alle delen van de stad zijn de mensen nu teruggekeerd. Het totaal aantal patiënten neemt echter toe: nu de kwetsbaarste familieleden terugkeren, zien we een toename van het aantal zieke kinderen en ouderen met chronische ziekten. De oorlog in Syrië, die al zeven jaar duurt, is nog lang niet voorbij. Ook in Raqqa zullen de gevolgen nog lang zichtbaar zijn.’

Artsen zonder Grenzen in Raqqa

In Raqqa werkt Artsen zonder Grenzen op drie locaties. We bieden uitgebreide basisgezondheidszorg, psychosociale zorg en fysiotherapie. In het ziekenhuis van Kobane ondersteunen we onder meer de spoedeisende hulp, chirurgie-afdeling en de intensive care. In Tal Abyad de afdelingen trauma en chirurgie.

Jemen

Crisis op crisis

Djoen Besselink is landencoördinator voor Artsen zonder Grenzen in Jemen. Hij werkt sinds 2010 voor ons. Hij was onder meer projectcoördinator in de Democratische Republiek Congo en in Afghanistan.

← **Reda heeft haar zoontje naar de cholerakliniek van Artsen zonder Grenzen gebracht. Ze moest wachten tot ze voldoende geld had om de reis te betalen voor ze naar de kliniek kon komen. Jemen, september 2017.**

Djoen Besselink was in 2017 landencoördinator voor Artsen zonder Grenzen in Jemen. Terwijl zijn teams in een aantal van de zwaarst getroffen regio's medische zorg boden, zag hij hoe in het land zich crisis op crisis stapelde.

‘In 2017 ging niet alleen de oorlog in alle hevigheid door, maar stortte ook de gezondheidszorg verder in en waren er grote uitbraken van cholera en difterie. Tot overmaat van ramp kwam in november de aanvoer van levensmiddelen, brandstof en hulpgoederen nog verder tot stilstand door de blokkade van de internationale coalitie onder leiding van Saoedi-Arabië.’

Enclave

‘Ondanks deze moeilijke omstandigheden slaagden we erin onze medische programma's in zwaar getroffen gebieden door te laten lopen, waaronder in de stad Taiz. Een deel van die stad is een enclave, waar zo'n 250.000 inwoners ingesloten zijn tussen de gevechten. Gedurende heel 2017 lukte het ons als een van de weinige hulporganisaties daar te blijven werken. We behandelden er iedere maand honderden oorlogsslachtoffers en runden er onze verloskundige kliniek.’

Veilige zorg

‘Eind 2016 begeleidden we in onze verloskundige kliniek in Taiz zo'n 400 bevallingen per maand. In 2017 waren dat er maandelijks ongeveer 1.000. Steeds meer klinieken van de overheid sluiten, omdat de klinieken te onveilig zijn geworden door de gevechten of omdat het personeel al meer dan een jaar niet betaald is. Dus komen de mensen naar ons, omdat wij kosteloos goede en veilige zorg bieden.’

Cholera en difterie

‘Op 30 maart begon de cholera-epidemie om zich heen te grijpen en startten we met de behandeling van de eerste patiënten. In korte tijd hadden we zeven cholerabehandeling centra opgezet. We hadden daarbij al onze vindingrijkheid nodig. In de stad Abs zetten we bijvoorbeeld een cholerakliniek op in een leegstaande school. Het was voor onze teams een enorme uitdaging om voldoende medewerkers, water, bedden en sanitair te organiseren. Uiteindelijk konden we 23.734 cholerapatiënten behandelen, en samen met onze zusterorganisaties in totaal 103.000. Net toen het erop leek dat de cholera-epidemie onder controle was, volgde in december een uitbraak van difterie. Deze uitbraak was een nieuw teken van het verdere verval van Jemen.’

Steun

‘Na anderhalf jaar is mijn missie hier voorbij. Ik ga weer naar huis en mijn familie. Maar mijn Jemenitische collega's en andere burgers kunnen niet weg en moeten verder leven tussen de dagelijkse gevechten. Zolang de situatie niet verbetert, blijven wij hen steunen.’

Artsen zonder Grenzen in Jemen

Door de 3,5 jaar durende oorlog is de gezondheidszorg in Jemen grotendeels ingestort. Artsen zonder Grenzen heeft haar hulp in het land voortdurend uitgebreid om de slachtoffers van het geweld te kunnen helpen. Onze teams werken door het hele land om de bevolking bij te staan. In ziekenhuizen en klinieken geven wij basiszorg, kraamhulp, voedingshulp en chirurgische hulp.

← Op verschillende punten langs de Zuid-Sudanese grens worden vluchtelingen geregistreerd. De Ugandese autoriteiten kunnen niet meer dan 1.500 vluchtelingen per dag verwerken, wat leidt tot lange rijen wachtende mensen.

→ Een vrouw wordt gevaccineerd in de kliniek van Artsen zonder Grenzen.

← Een ondervoed jongetje met zijn moeder in de kliniek van Artsen zonder Grenzen in vluchtelingenkamp Bidi Bidi. Dat is inmiddels een van de grootste vluchtelingenkampen ter wereld.

↓ De polikliniek van Artsen zonder Grenzen in het Impevi vluchtelingenkamp.

← De reis per bus vanaf de Zuid-Sudanese grens naar het Impevi vluchtelingenkamp is pas het eerste deel van een lang traject.

↓ Om epidemieën te voorkomen, worden alle vluchtelingen die aankomen in het Impevi vluchtelingenkamp langs de kliniek van Artsen zonder Grenzen geleid waar medewerkers hen vaccineren. Ook onderzoeken ze hen op ondervoeding en bieden zonodig medische zorg.

Uganda 1 miljoen vluchtelingen

In 2017 ving Uganda bijna 1 miljoen vluchtelingen op die waren uitgeweken voor geweld in Zuid-Sudan. De Ugandese overheid deed wat ze kon, maar door het grote aantal vluchtelingen ontstond in de vluchtelingenkampen toch een groot gebrek aan onderdak, voedsel en water. Artsen zonder Grenzen bood in twee opvangkampen medische zorg en installeerde voorzieningen voor schoon drinkwater.

→ Kinderen spelen in het Bidi Bidi vluchtelingenkamp. Artsen zonder Grenzen heeft daar tanks geïnstalleerd voor de drinkwatervoorziening.

📍 Artsen zonder Grenzen in Uganda

Artsen zonder Grenzen werkte in 2017 in verschillende vluchtelingenkampen in Uganda. Onze teams boden medische hulp, zorgden voor schoon water en hygiënische voorzieningen. In de klinieken konden mensen terecht voor algemene medische zorg, moeder-en-kindzorg en hulp bij ondervoeding.

Financiën

In 2017 gaven we € 252,4 miljoen uit aan medische noodhulp, een stijging van € 16,9 miljoen ten opzichte van 2016. In 2017 gaven we € 16,7 miljoen meer uit dan we aan inkomsten ontvingen. Dit tekort hebben we, zoals gepland, aangevuld uit onze reserves. De steun van donateurs was opnieuw overweldigend. Het Nederlandse publiek bracht maar liefst € 58,4 miljoen bijeen.

In 2017 gaven we in totaal € 297,0 miljoen uit. De uitgaven zijn als volgt verdeeld:

Uitgaven aan de doelstelling:

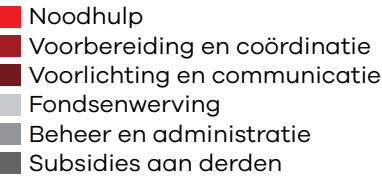
Noodhulp:	€ 252,4 miljoen
Vorbereiding en coördinatie:	€ 23,2 miljoen
Voorlichting en communicatie:	€ 2,9 miljoen
Subsidies aan derden:	€ 2,8 miljoen

Overige uitgaven:

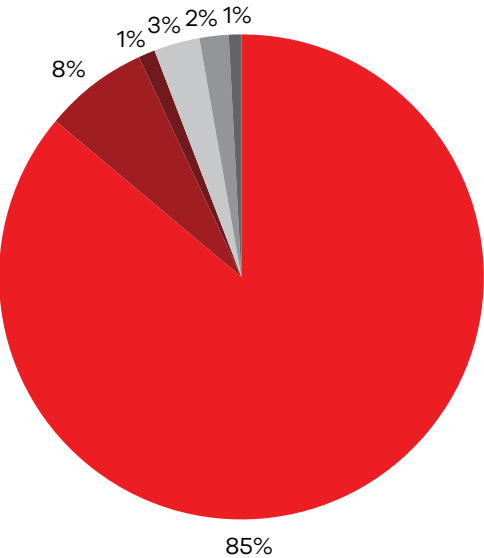
Fondsenwerving:	€ 9,2 miljoen
Beheer en administratie:	€ 5,8 miljoen

Uitgaven 2017

als percentage van de totale uitgaven*

* Vanwege afronding telt de som van de uitgavenpercentages niet op tot 100%.

Onze projecten in 2017

Artsen zonder Grenzen was in 2017 actief in de volgende landen en gebieden:

1 Afghanistan	10 Jordanië	21 Swaziland
2 Bangladesh	11 Libië	22 Syrië
3 Centraal-Afrikaanse Republiek	12 Maleisië	23 Tadzjikistan
4 Democratische Republiek Congo	13 Middellandse Zee	24 Tsjaad
5 Ethiopië	14 Myanmar	25 Turkije
6 Haïti	15 Nigeria	26 Uganda
7 India	16 Oezbekistan	27 Wit-Rusland
8 Irak	17 Pakistan	28 Zimbabwe
9 Jemen	18 Rusland/Tsjetsjenië	29 Zuid-Sudan
	19 Sierra Leone	
	20 Somalië	

Foto voorpagina:

Een arts onderzoekt een patiëntje in het ziekenhuis dat Artsen zonder Grenzen ondersteunt in Qayyara. Irak, april 2017.

Credit: REUTERS/Suhaib Salem

Uitgave © 2018**Artsen zonder Grenzen**

Postbus 10014

1001 EA Amsterdam

T: 020-5208700

E: info@artsenzondergrenzen.nl

W: artsenzondergrenzen.nl

IBAN: NL13INGB 000 000 4054

 artsenzondergrenzen.nl

 [/noodhulp](https://www.facebook.com/noodhulp)

 [/AzG_nl](https://twitter.com/AzG_nl)

 [/artsenzondergrenzen](https://www.instagram.com/artsenzondergrenzen)

 [/artsenzondergrenzen](https://www.youtube.com/artsenzondergrenzen)

